

ДИЛВИСЬ, ЯК Я МОЖУ!

**ПУТІВНИК
З РОЗВИТКУ ДИТИНИ**

**3-6
РОКІВ**

«Дивись, як я можу!» – це путівники з розвитку дитини від народження до 7 років для батьків, вихователів дитсадочків і вчителів початкових класів. Вони створені у межах проєкту «КРИЦЯ: Підтримка відновлення Криворіжжя», спрямованого на відновлення і зміцнення Кривого Рогу й району. Мета проєкту – створити стійке, людиноцентричне середовище, яке сприятиме добробуту мешканців, посилить соціальну згуртованість та забезпечить рівний доступ до можливостей.

**Дізнайтеся більше
на childguide.com.ua**

ЗМІСТ

Про путівник	4
3 роки 6 місяців	5
4 роки	7
Червоні прапорці з 3 до 4 років	9
Червоні прапорці у будь-якому віці	10
5 років	11
Червоні прапорці з 4 до 5 років	13
6 років	14
Червоні прапорці з 5 до 6 років	16

З трьох до шести років у дитини з'являється дедалі більше нових навичок. Цей путівник допоможе вам радіти кожному новому вмінню – і підкаже, що й коли спостерігати, аби не пропустити важливі етапи у розвитку.

Кожна дитина розвивається по-своєму: одні навички можуть формуватися швидше, інші – повільніше, і це нормально. Ми врахували цю унікальність, та все ж є навички, обов'язкові для певного віку.

Навички, яким вчиться дитина, поділені на групи:

Велика моторика – рухи тіла, координація і баланс.

Дрібна моторика – вправність рук і пальчиків.

Сприйняття взаємозв'язків – між речами, подіями, розуміння причин і наслідків.

Розуміння мовлення – сприйняття того, що кажуть дитині.

Активне мовлення – говоріння, висловлення думок і почуттів.

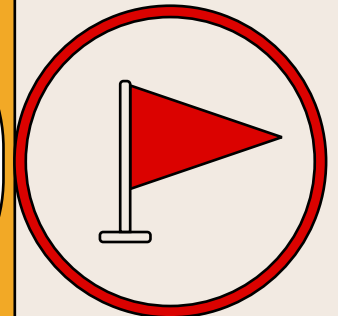
Соціально-емоційний розвиток – спілкування, взаємодія, розуміння емоцій.

Самостійність – упевненість, вміння щось робити без допомоги.

Ви можете роздрукувати цей путівник та позначати у зручний для вас спосіб навички, які вже є у вашої дитини. Деякі можуть з'являтися раніше, позначте їх також. Якщо деяких навичок немає – це не означає, що у дитини є труднощі. Проте зверніть на це увагу та обговоріть із лікаркою-педіатром або профільними спеціалістами (логопед/-иня, невролог/-иня, психолог/-иня тощо).

Перевірте червоні прапорці. Якщо помічаєте щось із цього в дитини, або дитина перестала робити те, що вже вміла – не відкладайте та зверніться до лікарки-педіатра або профільних спеціалістів (логопеда/-ині, невролога/-ині, психолога/-ині тощо) чи профільного закладу.

Завдання спеціалістів – не ставити діагнози, а зрозуміти причини можливої затримки розвитку. А ваше завдання як батьків – знати, як підтримувати дитину, не порівнювати з іншими дітьми та допомагати їй розвиватися гармонійно.

Дитині 3 роки 6 місяців

1/2

Що дитина вміє

Велика моторика

- Оминає перешкоди, перестрибує з розбігу через межу.
- Стоїть на одній нозі 5–10 секунд.
- Ловить м'ячі різного розміру з різної відстані.
- Штовхає, тягне, скеровує іграшки на коліщатах.
- Пробігає 15 метрів, не падаючи.

Дрібна моторика

- Розриває папір, рухаючи руками в протилежні сторони.
- Вдає, що пише (робить лінії вгору і вниз).
- Перемальовує прості предмети за прикладом.
- Ліпить із пластиліну (робить кульки, змійки, млинці).

Сприйняття взаємозв'язків

- Називає 4 кольори (жовтий, синій, червоний, зелений).
- Розкладає кубики або кільця за розміром (великий, середній, маленький).
- Починає сприймати час (розуміє та каже, що було раніше, а що відбувається зараз).

Розуміння мовлення

- Розуміє пояснення «якщо..., тоді...», «тому що...».
- Виконує прохання з двох-трьох дій (як-от «відчини холодильник, візьми банан та поклади його на стіл»)
- Розуміє та відповідає на різні питання (як-от «що ти робиш?», «де твій м'яч?»)

Дитині 3 роки 6 місяців

212

Що дитина вміє

Активне мовлення

- Вживає «мені, тобі, моє, твоє».
- Говорить фрази з 4–5 слів.
- Відповідає на питання «хто? чому? як?».
- Розповідає напам'ять дитячий віршик, співає пісні.
- Вимовляє всі голосні звуки та більшість приголосних.
- Говорить загалом без пом'якшення звуків.

Соціально-емоційний розвиток

- Першою підходить до дитини чи дорослого, щоби погратися чи поспілкуватися.
- Ділиться іграшками, предметами чи їжею.
- Питає дозволу взяти річ, яка комусь належить.
- Займається та грається разом із іншими дітьми 10–15 хв.

Самостійність

- Застібає та розстібає гудзики на своєму одязі.
- Миє та витирає руки без допомоги.
- Самостійно користується туалетом.

Дитині 4 роки

1/2

Що дитина вміє

Велика моторика

- Стрибає з місця на 20 см.
- Їздить на триколісному велосипеді.
- Несе склянку з напоєм, не розливаючи.
- Стрибає зі сходів обома ногами.

Дрібна моторика

- Малює коло, замикаючи лінію.
- Складає мозаїку.
- Будує з дрібного конструктора різні споруди (як-от гараж, будинок).
- Нанизує дрібні намистинки на шнурівку або складає дрібні пазли (з 4–10 частин).
- Тримає ножиці та робить ними кілька надрізів.

Сприйняття взаємозв'язків

- Розуміє, для чого предмети (як-от ставить лялькові меблі у відповідних місцях іграшкового будинка), розкладає малюнки за категоріями (їжа, тварини, транспорт).
- Знає шість частин тіла, показує їх на собі чи на інших, на картинці.
- Вміє групувати предмети за кольором, формою, розміром.
- Поєднує предмети в логічні пари (як-от зубна щітка і паста).

Розуміння мовлення

- Розуміє та визначає слова з протилежними значеннями (гарячий–холодний, чистий–брудний).
- Знає та називає своє ім'я, прізвище, вік.
- Розуміє та відповідає на різні питання, як-от «що ти робиш, коли зголодніла/ забруднилася?».

Дитині 4 роки

212

Що дитина вміє

Активне мовлення

- Вживає майже всі види слів – назви предметів, дій, ознак тощо.
- Запитує «де? хто? чому? навіщо?», щоб дізнатися більше.
- Утворює нові форми слів (як-от «кіт – котик», «їхати – приїхати»).
- Правильно вимовляє всі голосні й приголосні звуки, крім [ж, ч, ш, шч] і [л, р].
- Активно вживає 1000–1300 слів.
- Описує картинку, відповідаючи на запитання дорослих.

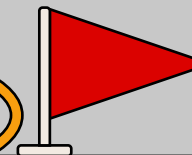
Соціально-емоційний розвиток

- Грається з двома-трьома дітьми 15 хв.
- Чекає своєї черги і виконання свого бажання 5 хв.
- Знає свою стать.
- Грається у сюжетні ігри з ролями (сім'я, лікарня).
- У грі одні предмети замінює іншими (палиця може стати вудкою, блок з конструктора – милом)
- Відповідає на запитання, що їй подобається (яка їжа чи іграшки).

Самостійність

- Їсть різну їжу ложкою, виделкою, п'є з чашки.
- Взуває взуття без шнурків.
- Витирає щось розлите.
- Прибирає іграшки або речі після гри.

Червоні прапорці з 3 до 4 років

Велика моторика

- Не бігає та не стрибає, не може підніматися сходами без допомоги, тримати баланс.
- Не кидає та не ловить м'яч.

Активне мовлення

- Не говорить прості фрази.
- Говорить незрозуміло для оточення.

Дрібна моторика

- Не може малювати прості малюнки, ліпити.
- Не складає конструктори, пазли, мозаїку.

Соціально-емоційний розвиток

- Проявляє агресію до дітей та/або дорослих.
- Не розуміє емоцій інших дітей чи дорослих, не переживає їх (не співчуває, не радіє).
- Під час плачу або істерики не може самостійно зупинитися або перемкнути увагу.

Сприйняття взаємозв'язків

- Не розуміє, що буде в результаті простих дій, не розуміє простих ігор з правилами.
- Не користується предметами за призначенням (як-от тягне їх до рота, викладає в рядочки).

Самостійність

- Не може їсти ложкою чи виделкою, пити з чашки.
- Не може зосередитися на занятті чи грі більше 2–3 хв.

Розуміння мовлення

- Не виконує вказівок і прохань.
- Не відповідає на прості питання про казки.

Червоні прапорці у будь-якому віці

- Обмежено дивиться або зовсім не дивиться в очі дітям і дорослим.
- Не реагує на те, що бачить або чує.
- Не взаємодіє з батьками, дітьми й дорослими, або робить це дуже обмежено.
- Різко змінюється настрій та/або поведінка під час звичних дій.
- Не говорить, або говорить незрозуміло.
- Не виконує прохань дорослих.
- Втрачає навички, які мала раніше.

Зверніть увагу на червоні прапорці. Але не хвилюйтеся, якщо помітите якийсь із них у дитини. З усім можна впоратися, якщо одразу звернутися до лікарки-педіатра або профільних спеціалістів (логопеда/-ині, невролога/-ині, психолога/-ині тощо) чи профільного закладу.

Дитині 5 років

1/2

Що дитина вміє

Велика моторика

- Стрибає вперед 10 разів, не падаючи.
- Кидає м'яч однією рукою людині, яка стоїть за 2–3 метри.
- Ловить тенісний м'яч, кинутий з відстані чи з висоти 1 метра.

Дрібна моторика

- Ріже ножицями вздовж лінії.
- Копіює квадрат.
- Тримає олівець пальцями.
- Копіює друковані великі літери.
- Наклеює, потрапляючи в контур малюнка.
- Малює прості малюнки, які можна впізнати.

Сприйняття взаємозв'язків

- Підказує римовані слова для закінчення рядка.
- Малює людину (голова, тулуб, руки, ноги).
- Називає протилежні ознаки (лід холодний – вогонь гарячий).
- Знає та називає деякі літери й цифри.
- Краще орієнтується в часі (розповідає, що було нещодавно, давно, що відбувається сьогодні, що буде завтра).
- Знає свою домашню адресу.
- Упізнає частину від цілого (як-от у грі «де чий хвіст?»).

Розуміння мовлення

- Виконує три непов'язані між собою прохання в правильному порядку.
- Розуміє та вживає «між, над, під, зверху, знизу».
- Розуміє числа від 1 до 5, дає потрібну кількість предметів.
- Розуміє та правильно змінює слова, утворює нові форми слів.

Дитині 5 років

212

Що дитина вміє

Соціально-емоційний розвиток

- Грає в прості настільні ігри (як-от «ходилки»).
- Сюжетно-рольові ігри ближчі до реальності, приділяє увагу деталям.
- Грає в театралізовані ігри, відтворює казки.
- Вирішує проблеми з однолітками – домовляється, обмінюється або переконує.
- Пояснює причини почуттів однолітків.
- Обережно поводить з речами, що належать іншим.
- Припиняє небажану поведінку після зауваження.
- Фантазує, змішує в уяві реальне й вигадане (як-от оживляє неживі предмети).

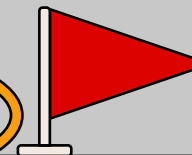
Активне мовлення

- Запитує «коли? як? чому? для чого? навіщо?».
- Говорить реченнями з п'яти і більше слів.
- Розповідає про причини, вживаючи «тому що», «отже».
- Вживає ввічливі слова («дякую», «вибачте», «добрий день») без нагадування.
- Правильно вимовляє всі голосні й приголосні звуки, крім [р].
- Вживає 1800–2000 слів.

Самостійність

- Одягається переважно без допомоги.
- Застібає замок-блискавку.
- Робить щоденні справи після одного нагадування.
- Бере речі та повертає їх.
- Намагається самостійно зробити завдання від початку до кінця.

Червоні прапорці з 4 до 5 років

Велика моторика

- Не може бігати, стрибати, кататися на велосипеді.

Активне мовлення

- Не говорить фразами.
- Вживає обмежену кількість слів – переважно побутові.
- Пропускає, замінює чи спотворює звуки, переставляє їх у складних словах.
- Не змінює правильно слова в реченні.

Дрібна моторика

- Не може захопити пінцетом дрібні предмети та перекласти їх в іншу ємність.
- Не може користуватися ножицями.
- Не малює або малює хаотичні лінії, виходячи за межі аркушу.

Соціально-емоційний розвиток

- Не приєднується до групових ігор і занять.
- Не розуміє звичних правил поведінки.
- Не може контролювати поведінку (може штовхнути, вдарити, вщипнути дитину чи дорослого), не розуміє, чому це неприйнятно.

Сприйняття взаємозв'язків

- Не розкладає предмети за кольором, формою, розміром.
- Не розуміє «більше–менше», напрямків у просторі, часу (частини доби, пори року).

Самостійність

- Не може зосередитися на простих завданнях більше 5 хвилин, легко відволікається.
- Не може робити щоденні справи самостійно (одягатися, мити руки, користуватися туалетом без допомоги).

Розуміння мовлення

- Не розуміє простих запитань і вказівок.

Дитині 6 років

1/2

Що дитина вміє

Велика моторика

- Ходить по колоді, балансуючи.
- Перестрибує калюжі.
- Самостійно гойдається на гойдалці.
- Бігає з різною швидкістю, долаючи перешкоди.

Дрібна моторика

- Вирізає прості фігури.
- Копіює трикутник.
- Зафарбовує малюнок у межах контурів.
- Правильно тримає ручку, олівець.
- Яскраво виражена право- чи ліворукість.

Сприйняття взаємозв'язків

- Знає та називає у правильній послідовності дні тижня, місяці, пори року.
- Зосереджує увагу на занятті, у якому не зацікавлена.
- Помічає та називає, чим предмети схожі чи відмінні.
- Рахує в межах 10, визначає «більше», «менше», «дорівнює».
- Складає пазли з 10 і більше частин.

Розуміння мовлення

- Переказує знайомі казки й оповідання.
- Розуміє поняття «декілька, усі, перший, середній, останній» та показує їх.
- Розуміє та вживає багатозначні слова (як-от ключ, коса).
- Підбирає слова зі схожим чи протилежним значенням.
- Відповідає на запитання на групових заняттях.

Дитині 6 років

212

Що дитина вміє

Активне мовлення

- Правильно говорить про дії в минулому, теперішньому, майбутньому.
- Активно підтримує діалог.
- Активно вживає 2000–2500 слів.
- Ставить запитання, щоб пізнавати світ та отримувати знання.
- Чітко вимовляє всі звуки і поєднання звуків.
- Правильно вимовляє слова різної довжини.
- Розповідає історію, зображену на малюнку або серії малюнків, про події зі свого життя.

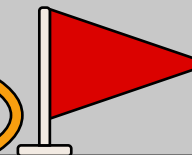
Соціально-емоційний розвиток

- Грає у змагальні ігри.
- Підтримує та допомагає іншій дитині.
- Радіє результатам того, що робила.
- Чітко розділяє навчальне завдання від гри, дійсне від вигаданого.

Самостійність

- Одягається повністю самостійно.
- Зав'язує шнурки на черевиках.
- Впевнено самостійно їсть.
- Розчісує або заплітає волосся.
- Самостійно робить завдання для свого віку 20 хв.

Червоні прапорці з 5 до 6 років

Велика моторика

- Не може координувати рухи, спотикається, падає, зіштовхує предмети навколо себе.
- Не може стрибати, бігати, кататися на велосипеді.

Дрібна моторика

- Не може користуватися ножицями.
- Не може малювати, або лінії нерівні, малюнки спрощені, без деталей.
- Не складає прості конструкції з дрібних деталей.

Сприйняття взаємозв'язків

- Не розуміє, які наслідки мають певні дії (як-от після стрибка можна впасти).
- Не може зробити до кінця повторювані завдання (як-от розкласти предмети за розміром)
- Не може зробити прості завдання на логіку (як-от зібрати певний предмет з деталей).

Розуміння мовлення

- Не розуміє вказівок і завдань із кількох послідовних дій.
- Не може чітко і зрозуміло пояснити свої думки, бажання, наміри.
- Не ділиться подіями минулого дня.

Активне мовлення

- Має обмежений словниковий запас до 1000 слів, не вживає складні речення.
- Говорить незрозуміло для оточення.
- Пропускає, замінює чи спотворює звуки, переставляє їх у складних словах.
- Не говорить, щоб домовитися чи вирішити проблему.

Соціально-емоційний розвиток

- Уникає ігор з іншими дітьми.
- Не може взаємодіяти в групі, або сприймає групові ігри як змагання.
- Легко втрачає контроль, коли щось іде не за планом.
- Часто відчуває страхи, тривогу або неспокій, що заважає повсякденному життю.

Самостійність

- Не може самостійно витерти руки, роздягнутися.
- Не може застібнути гудзики.

Над путівником працювала експертна команда:

АЛЬОНА КОРОЛЬ

PhD. Авторка путівника. Логопедія, спеціальна психологиня, засновниця Центру розвитку мовлення та комунікації «ЛогоКлуб», доцентка Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського, головна експертка з особливих потреб дітей проекту «КРИЦЯ: Підтримка відновлення Криворіжжя».

ІННА ГОРБЕНКО

Кандидатка педагогічних наук, практична психологиня, співзасновниця приватного закладу дошкільної освіти «Сад можливостей «Щастя Кідс».

НАТАЛІЯ ШЕЛЕСТЮК

Психологиня, корекційна педагогиня, поведінкова консультантка, фахівчиня з раннього втручання, наукова співробітниця (методи навчання) в галузі психології у ГО «ЛогоКлуб».

ЮЛІЯ НАЙДА

Виконавча директорка Всеукраїнського фонду «Крок за кроком», старша викладачка Київського столичного університету ім. Бориса Грінченка.

Цей путівник з розвитку дитини розробили експерти/-ки Всеукраїнського фонду «Крок за кроком» у межах проєкту «КРИЦЯ: Підтримка відновлення Криворіжжя», що реалізується спільно PROMAN та агенцією розвитку LuxDev (Люксембург) за фінансування Великого Герцогства Люксембург.

Зміст путівника є виключною відповідальністю Всеукраїнського фонду «Крок за кроком» і жодним чином не відображає погляди Проєкту.

Дизайн і креативна ідея – [isdgroup].

ДИВІЙСЬ,
ЯК Я
МОЖУ!